

BERNADETA WILK
Archiwum Nauki PAN i PAU
ORCID: 0000-0003-2518-3897

LISTY TADEUSZA SMOLEŃSKIEGO I STEFANA WASZYŃSKIEGO DO BOLESŁAWA ULANOWSKIEGO ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI NAUKOWEJ PAU I PAN W KRAKOWIE

Słowa kluczowe: Tadeusz Smoleński, Stefan Waszyński, Bolesław Ulanowski, historyk, egiptolog, papirolog, historia starożytna, Akademia Umiejętności, subwencja, stypendium

Bolesław Ulanowski (1860–1919), historyk prawa, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek czynny (od 1893 r.) i sekretarz Wydziału Historyczno-Filozoficznego (w latach 1898–1919), 11 maja 1903 r. objął stanowisko sekretarza generalnego Akademii Umiejętności. Kierował bieżącą działalnością Akademii i odpowiadał za całokształt jej prac w zakresie organizacji życia naukowego i działalności wydawniczej. Skutecznie pozyskiwał środki finansowe w postaci dotacji rządowych z Wiednia, subwencji krajowych ze Lwowa, zapisów, fundacji i darów od osób prywatnych¹. Kierował działalnością stypendialną, a ze stypendystami utrzymywał przyjazne i serdeczne relacje. W Dziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie przechowywana jest korespondencja Bolesława Ulanowskiego otrzymywana od polskich uczonych i badaczy, dotycząca wyjazdów i finansowania badań zagranicznych. Znajdują się wśród niej prośby o stypendia i dotacje, podziękowania za przyznane subwencje oraz relacje z pobytu i pracy za granicą². Przedmiotem artykułu jest edycja źródłowa listów dwóch młodych uczonych, badaczy historii starożytnej – Tadeusza Smoleńskiego, historyka i egiptologa, oraz Stefana Waszyńskiego, historyka i papirologa.

¹ W. Uruszczak, *Bolesław Ulanowski (1860–1919)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000, s. 200.

² Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. rkps 2402, t. 1–3 (Korespondencja Bolesława Ulanowskiego); *Katalog rękopisów. Sygnatury 2299–2630*, oprac. Z. Jabłoński, A. Preissner, B. Schnaydrowa, Wrocław 1967; *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego. (Wyjazdy zagraniczne i prace uczonych polskich poza krajem na początku XX w.)*, oprac. Z. Dydówna, A. Preissner, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 13: 1967, s. 266.

Tadeusz Smoleński (1884–1909), syn Stanisława Smoleńskiego (1853–1889), balneologa, docenta hydroterapii Uniwersytetu Jagiellońskiego³, i Heleny z Babireckich (1862–1889), ukończył III Gimnazjum im. Króla Jana Sobieskiego w Krakowie i w 1902 r. rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wiosną 1904 r. postępująca choroba płuc zmusiła go do przerwania nauki i podjęcia leczenia klimatycznego w Rabce i Zakopanem. Terapia nie przynosiła oczekiwanych rezultatów, a stan jego zdrowia ulegał pogorszeniu⁴. Kontakt z inżynierem Mieczysławem Geniuszem (1853–1920), dyrektorem Kompanii Towarzystwa Budowy Kanału Sueskiego, umożliwił mu w marcu 1905 r. wyjazd na terapię do Egiptu. Pozbawiony możliwości kontynuowania w Egipcie studiów historiograficznych rozpoczętych w Krakowie, postanowił poświęcić się egiptologii. Pod kierunkiem francuskiego egiptologa i archeologa Gastona Maspero (1846–1916) rozpoczął studia z archeologii i filologii egipskiej. Trudne warunki materialne w kraju faraonów – brak środków finansowych do życia – skłoniły Tadeusza Smoleńskiego do zwrócenia się z prośbą o pomoc pieniężną do sekretarza generalnego Akademii Umiejętności Bolesława Ulanowskiego. W latach 1905–1908 Tadeusz Smoleński otrzymał od Zarządu Akademii Umiejętności stypendium z legatu Malwiny Jankowskiej w wysokości 600 koron austriackich rocznie⁵. Rzecznikiem zamysłów Tadeusza Smoleńskiego był Wincenty Zakrzewski (1844–1918)⁶, historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek czynny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności, który widział w Smoleńskim potencjał i możliwość wykształcenia specjalisty od dziejów starożytnego Wschodu. To skoncentrowanie uwagi na karierze młodego badacza wynikało z wiadomych potrzeb Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym nie było katedry starożytnego Wschodu, a pierwszy docent historii starożytnej, habilitowany w 1905 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim, Stefan Waszyński (1872–1908), historyk, egiptolog, papirolog, kontynuował studia za granicą ze stypendium z Fundacji Wiktora Osławskiego.

Stefan Waszyński, syn Nepomucena (1830–?), nauczyciela gimnazjalnego, i Eugenii z domu Cassius (1836–1911), po ukończeniu gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu rozpoczął w 1894 r. studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu we Fryburgu (Szwajcaria), w Berlinie i Heidelbergu⁷. W 1898 r. na uniwersytecie

³ S. Zwolski, *Stanisław Smoleński (1853–1889)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 39, Warszawa 1999–2000, s. 272–273.

⁴ K. Grodziska, *Tadeusz Samuel Smoleński (1884–1909)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 39, Warszawa 1999–2000, s. 274–276.

⁵ Więcej na ten temat zob. B. Wilk, *Stypendysta Akademii. Związki Tadeusza Smoleńskiego (1884–1909) z Akademią Umiejętności*, „Krakowski Rocznik Archiwalny”, t. 29, 2023, s. 63–94.

⁶ S. Szczur, *Wincenty Zakrzewski (1844–1918)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2002, s. 79–85.

⁷ Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, sygn. rkps 3665–3682 (Notatki Stefana Waszyńskiego z wykładów uniwersyteckich). Zob. *Katalog rękopisów Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Sygnatury 3607–4003*, oprac. B. Schnaydrowa, J. Staszal, red. Z. Jabłoński, Wrocław 1976, s. 16–19.

w Berlinie obronił rozprawę doktorską, uzyskując doktorat z filozofii w dziedzinie historii starożytnej⁸. W październiku 1905 r. otrzymał nostryfikację dyplomu doktorskiego na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego i uzyskał *veniam legendi*. Jako docent prywatny historii starożytnej wraz z epigrafiką i papirologią prowadził wykłady z dziejów Grecji w tworzącej się katedrze historii starożytnej na krakowskiej Alma Mater⁹. Niekorzystna sytuacja finansowa utrudniała Stefanowi Waszyńskiemu realizację długoterminowych planów naukowych i badawczych. Dzięki subwencjom z fundacji Wiktora Osławskiego, otrzymanym od Zarządu Akademii Umiejętności, w semestrach zimowych 1906/1907 i 1907/1908 Waszyński prowadził badania w Niemczech, Francji, Anglii, Włoszech i Egipcie, gdzie doskonalili znajomość dziejów świata starożytnego¹⁰.

Publikowana korespondencja tworzy dwa ciągi ułożone chronologicznie – najpierw przedstawiono dziewięć listów Tadeusza Smoleńskiego pochodzących z lat 1905–1909, a następnie sześć listów Stefana Waszyńskiego z lat 1907–1908. Wytypowane do edycji listy nie były wcześniej publikowane, z wyjątkiem trzech listów Tadeusza Smoleńskiego: z sierpnia 1905 r., 17 grudnia 1907 r. i 17 maja 1909 r., które zostały wydane przez Zofię Dydównę i Alojzego Preissnera w artykule charakteryzującym działalność stypendialną Akademii Umiejętności¹¹. Przy edycji archiwaliów uwzględniono wskazówki zawarte w instrukcji wydawniczej dla źródeł z przełomu XIX i XX wieku¹². W publikacji zachowane zostały cechy specyficzne słownictwa i jego fonetyki, przy równoczesnym zmodernizowaniu pisowni i interpunkcji. Poprawiono błędy ortograficzne i rzeczowe. Skrócenia uzupełniono antykwą i oznaczono nawiasem kwadratowym. Nazwy łacińskie, francuskie i niemieckie występujące w tekście zaznaczono kursywą, a tłumaczenia zapisano w przypisie.

LISTY TADEUSZA SMOLEŃSKIEGO DO BOLESŁAWA ULANOWSKIEGO

1. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego [VIII 1905], sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 97–97v.

[k. 97]

Au Caire¹³

⁸ *Corpus studiosorum Universitatis Jagellonicae 1850/51–1917/18. T–Ż*, red. K. Stopka, Kraków 2015, s. 352; U. Perkowska, *Corpus Academicorum Facultatis Philosophiae Universitatis Jagellonicae 1850–1945*, Kraków 2007, s. 406.

⁹ Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, sygn. rkps 11 5666–11 567 (Wykłady uniwersyteckie Stefana Waszyńskiego z 1905 i 1906 r.).

¹⁰ Więcej na ten temat zob. B. Wilk, *Stefan Waszyński (1872–1908) i Akademia Umiejętności. Finansowanie badań naukowych historyka starożytności i papirologa*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki”, R. 32: 2023, nr 2, s. 107–130.

¹¹ *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego...*, op. cit., s. 289–292.

¹² I. Ihnatowicz, *Projekt instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych XIX i pocz. XX wieku*, „Studia Źródłoznawcze”, t. 7, 1962, s. 99–124.

¹³ Au Caire (fr.) – w Kairze.

Pension Suisse n° 11
Egypcie

Łaskawy Panie Profesorze!

Znajomość Pańska ze stryjcem moim¹⁴ i uprzejmość, jakiej doznawałem, zbliżając się parokrotnie do Pana Profesora, ośmielają mnie do napisania tego listu. Zmuszony zostałem wskutek ciężkiej choroby piersiowej wyjechać na dłuższy czas do Egiptu. Kiedy pod wpływem afrykańskiego słońca odzyskałem siły i możliwość zajęcia się na nowo nauką, postanowiłem wyzyskać pobyt mój w kraju faraonów i studiować tutaj historię starożytnego Wschodu, zwłaszcza egipтологиę. Nigdzie na całej ziemi nie można znaleźć lepszego miejsca na te studia nad Kair, przy boku Archeologicznego Instytutu¹⁵, Muzeum Gizeh i słynnego profesora Maspero. Marzeniem moim było do tego uczonego zbliżyć się i z jego rad korzystać. Dzięki silnemu poparciu hr. Antoniego Stadnickiego¹⁶, chargé d'affaires poselstwa Austro-Węgier, zostałem prywatnym uczniem profesora Maspero i pod jego życzliwym kierunkiem zacząłem uczyć się hieroglifów w Muzeum Egipskim¹⁷. Mistrz mój oświadczył gotowość wydawania mi co półrocze świadectw pilności i postępu w nauce i polecił spytać się Wszechnicy Jagiellońskiej, czy zechce czynić podobnie jak uniwersytety francuskie i niemieckie, posyłające mu swoich wychowanków, tj. uznawać półrocza spędzone w Kairze przy Masperze (profesorze Collège de France i członku Instytutu w Paryżu) za równoznaczne z przebytymi na którejkolwiek z wszechnic europejskich. Jeżeli Uniwersytet [k. 97v] Krakowski tak postąpi, nawet nominalnie, czasu tracić nie będę i za lat dwa rozprawę doktorską z egiptologii zacząć przygotowywać. Do Pana Profesora zwracam się, jako do Sekretarza Akademii Umiejętności, z prośbą o łaskawe poinformowanie mnie, czy jest rzeczą możliwą uzyskanie jakiegokolwiek stypendium Akademii na studia moje w Kairze. Z przeszłości mogę przedstawić dowody pobytu paroletniego w Uniwersytecie i świadectwa kolokwialne¹⁸. Za parę miesięcy wyjdzie w Warszawie praca moja pt. „Pierwsza młodość St[anisława] Orzechowskiego”¹⁹ i świadczyć będzie poniekąd o moim historycznym uzdolnieniu. Przedłożyć wreszcie mogę uwierzytelniające pisma hr. Stadnickiego i profesora Maspero. Czy zatem jest rzeczą możliwą w tych warunkach stypendium jakieś dostać?

Ufając, że Pan Profesor nie odmówi zbyt śmiało może listowi mojemu łaskawej odpowiedzi, łączę wyrazy głębokiego uszanowania

Tadeusz Smoleński.

2. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 26 X 1905, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 99–99v.

[k. 99]

Kair

26 października 1905

¹⁴ Władysław Smoleński (1851–1926), historyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1902 r. członek korespondent zagraniczny, a od 1918 r. członek czynny zagraniczny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności. J. Michalski, *Władysław Smoleński (1851–1926)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 39, *op. cit.*, s. 276–285.

¹⁵ Francuski Instytut Archeologii Orientalnej w Kairze – francuski instytut badań archeologicznych, założony w 1880 r. jako pierwszy francuski instytut naukowy w Egipcie.

¹⁶ Antoni Stadnicki (1874–1906), chargé d'affaires austriackiej misji dyplomatycznej w Kairze.

¹⁷ Muzeum Egipskie – muzeum sztuki egipskiej, założone w Kairze w 1857 r.

¹⁸ Tadeusz Smoleński ukończył rok akademicki 1902/1903 i pierwsze półrocze roku akademickiego 1903/1904 na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹⁹ T. Smoleński, *Wczesna młodość Stanisława Orzechowskiego (1513–1532)*, Warszawa 1906.

Łaskawy Panie Profesorze!

Pan Rektor Zakrzewski²⁰ doniósł mi o wyniku wspólnych starań obu Panów Profesorów przyjsia mi z pomocą materialną w studiach egiptologicznych. Składam najserdeczniejsze podziękowanie za wyznaczenie mi subwencji, która się niewątpliwie wiele przyczyni do urzeczywistnienia moich planów naukowych. Będzie moim najusilniejszym staraniem godnie odpowiedzieć zaufaniu, jakie Łaskawy Pan we mnie położył. Za wielki oczywiście zaszczyt uważam polecenie mi opracowania dla Akademii Umiejętności referatu z ostatniego pięciolecia badań, odkryć i wykopalisk egipskich²¹. Wezmę się poważnie do tej pracy i mam nadzieję, że zadowolnię wymagania naukowego Areopagu. Ponieważ prof. Zakrzewski polecił mi urzędownie zwrócić się do Pana, jako sekretarza Wydziału Historyczno-Filozoficznego, z odpowiedzią na uczynioną mi propozycję, po której przysłaniu odbiorę za pośrednictwem austro-węgierskiej agencji dyplomatycznej w Kairze wyznaczoną kwotę, [k. 99v] dołączam drugie pismo, będące oficjalnym niejako oświadczeniem.

Jeszcze raz dziękując za życzliwość i poparcie, łączę wyrazy prawdziwego poważania i wdzięczności

Tadeusz Smoleński.

3. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 27 VII 1906, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 101–101v.

[k. 101]

Kosów

Lecznica dr Tarnawskiego²²

27 lipca 1906

Łaskawy Panie Profesorze!

Podczas Zjazdu Rejowskiego²³ był Pan tak ustawicznie zajęty, że nie śmiałem sobą jeszcze Pana Dziekana²⁴ trudzić. Ledwo zaś Zjazd miał się ku końcowi, słabość moja i wielkie wyzerpanie kazały mi bezzwłocznie z Krakowa wyjechać. Brat mój²⁵ w moim imieniu wniósł do

²⁰ Wincenty Zakrzewski w latach 1890–1891 był rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. K. Stachowska, *Z listów Wincentego Zakrzewskiego do Tadeusza Smoleńskiego z lat 1905–1908*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 34: 1989, s. 125–142.

²¹ Dnia 18 czerwca 1906 r. na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności Tadeusz Smoleński przedstawił referat pt. „O egiptologii nowoczesnej”. Referat opublikowano w wydawnictwach Akademii Umiejętności. T. Smoleński, *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. 11, 1906, nr 6, s. 9–20; *idem*, *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych (État actuel des recherches égyptologiques)*, „Bulletin International de l’Académie des Sciences de Cracovie” 1906, nr 6–7, s. 65–84.

²² W położonym na pograniczu Pokucia i Huculszczyzny Kosowie prowadził swój zakład przyrodolecniczy dr Apolinary Tarnawski (1851–1943), który zasłynął za sprawą nieszablonych metod leczniczych i propagowania diety jarskiej.

²³ Zjazd Historyczno-Literacki im. Mikołaja Reja zorganizowany przez Akademię Umiejętności w dniach 1–4 lipca 1906 r. W. Czermak, *Pamiętnik Zjazdu Historyczno-Literackiego imienia Mikołaja Reja, dnia 1–4 lipca 1906 r.* Kraków 1910.

²⁴ W latach 1893/1894 i 1899/1900 Bolesław Ulanowski pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

²⁵ Jerzy Smoleński (1881–1940), geograf, geolog, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. S.T. Sroka, *Jerzy Józef Gedeon Smoleński (1881–1940)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 39, *op. cit.*, s. 264–267.

Wydziału Filozoficznego²⁶ odpowiednie podanie za poradą prof. Krzyżanowskiego²⁷, które następnie miało być wysłane do Wiednia, w celu uzyskania od Ministerstwa Oświaty zasiłku na wyjazd jesienny do Egiptu. Prof[esor] Krzyżanowski mówił bratu mojemu, że [k. 101v] Łaskawy Pan raczył obiecać zwrócenie się i ze Swojej strony do Wiednia w mojej sprawie, a za tę życzliwość tak bardzo cenną z całego serca dziękuję. Sprawiała mi wielką przykrość otrzymana od pana Rydla²⁸ wiadomość, że nieobecność polskiego rękopisu mojego referatu nie pozwala należycie zrobić korekty. Najusilniej za to przepraszam, ale otrzymawszy z powrotem z drukarni rękopis nie przypuszczałem, że był jeszcze potrzebny, zwłaszcza że korektę dwukrotną przeprowadziłem i dostarczyłem panu Filipowskiemu²⁹. W każdym razie za kłopot sprawiony bardzo przepraszam, a winę wedle możliwości naprawiłem natychmiastową wysyłką, po odebraniu pisma pana Rydla.

Pozostaję z głębokim poważaniem i szczerą wdzięcznością
Tadeusz Smoleński.

4. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 4 XII 1906, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 103.

[k. 103]

Kair

4 grudnia 1906

Łaskawy Panie Profesorze!

Najserdeczniej dziękuję za przesłanie mi subwencji, która nad spodziewanie moje wysoka pozwoli mi utrzymać się spokojnie w Kairze do chwili, aż Ministerstwo Oświaty nada oczekiwane stypendium. Gdyby nie Pańska życzliwość, byłbym zmuszony przerywać studia dla pracy zarobkowej; wyzyskawszy pomoc Akademii, mogę oddać wszystkie siły nauce. Trudno mi wyrazić moją wdzięczność: sądzę, że najlepszym jej dowodem będzie staranie z mojej strony okazania się godnym położonego we mnie zaufania. Równocześnie załączam oficjalne pokwitowanie i proszę przyjąć wyrazy głębokiego szacunku i szczerzej wdzięczności

Tadeusz Smoleński.

5. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 17 XII 1907, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 105–105v.

[k. 105]

Faszn³⁰

Górny Egipt

17 grudnia 1907

Łaskawy Panie Profesorze,

Za pośrednictwem hrabiego Koziebrodzkiego³¹ i skutkiem namów profesora Maspero

²⁶ Wydział Historyczno-Filozoficzny Akademii Umiejętności.

²⁷ Adam Krzyżanowski (1873–1963), ekonomista, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

²⁸ Józef Rydel (1873–1939) pracował przez 35 lat w Akademii Umiejętności jako diurnista (dietariusz), zastępca adiunkta, adiunkt.

²⁹ Józef Filipowski (1870–1941), drukarz, zarządca Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego.

³⁰ El-Faszn – miejscowość na lewym brzegu Nilu.

³¹ Tadeusz Bolesta Koziebrodzki (1860–1916), prawnik, dyplomata austriacki i szambelan dworu cesarskiego. Od grudnia 1904 r. jako agent i konsul generalny w Kairze opiekował się pol-

zaczęłam na nowo wykopaliska. Przyjeżdżając przed paru tygodniami do Kairu, zamierzałem oddać się spokojnym studiom bibliotecznym, zwłaszcza że zdrowie moje kazało unikać przemężeń, z drugiej zaś strony pragnąłem ukończyć rozprawę doktorską. Jednakowoż hr. Koziebrodzki ułożył był jeszcze przed moim przyjazdem plan nowej wyprawy z p[anem] Backiem³², a prof. Maspero silnie na mnie nalegał, abym tych robót nie porzucił, bo właśnie teraz, gdy rząd austriacki myśli o wzięciu pod swą opiekę wykopalisk, nie powinienem mu schodzić z widoku³³. Chwała Bogu i zdrowie moje w potrzebie poprawiło się.

Zaczynam drugą kampanię³⁴ od znanego już El-Gamhudu³⁵. Ahmed Bej Kamal³⁶, opuszczając w maju Pustynię Libijską³⁷, nie miał już czasu na bliższe zbadanie nekropolii [k. 105v] Średniego Państwa³⁸, zdaje się XII-tej dynastii³⁹, leżącej o parę godzin dalej na zachód od ptolemejskiego i grecko-rzymskiego cmentarzyska. Teraz zatem, za poradą profesora Maspero, mam poświęcić czas pewien poszukiwaniu tej nekropolii. Czy te kopania będą owocne? nie wiadomo. W każdym razie pouczą, co tam jest lub czego nie ma. Długość pobytu mojego koło Gamhudu zależeć będzie właśnie od wyników badań; gdyby praca okazała się bezużyteczną, w styczniu przeniosę się gdzie indziej. Pomysłów jest kilka, a prof. Maspero oświadcza gotowość udzielenia kilku upoważnień. Assiut⁴⁰ był już wielokrotnie przetrząsany, ale zawsze kopacze tam wiele znajdują; Behnesa (starożytny Oxyrhynchus)⁴¹ wzbogacała przez szereg lat papirologów Grenfella⁴² i Hunta⁴³, ale nie znana jest co do faraonickich zabytków; Szejjch Fadl⁴⁴ (obok Szaruny) nigdy nie gościł egiptologów, ale może uległ łupiestwu tubylców; jest wiele do roboty w Fajumie⁴⁵. Planów więc wiele, gdzie jednak zacznę, nie wiem jeszcze. Na razie praca tutaj.

O postępach robót nie omieszkam Łaskawego Pana stale uwiadamiać; obecnie łączę wyrazy głębokiego poważania i wdzięczności

Tadeusz Smoleński.

---

skimi badaczami w Egipcie. J. Zdrada, *Tadeusz Koziebrodzki (1860–1916)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 14, Wrocław 1968–1969, s. 616.

³² Philippe Back (1862–1958), węgierski kupiec. W październiku 1906 r. Tadeusz Smoleński stanął na czele pierwszej austro-węgierskiej ekspedycji wykopaliskowej, którą finansował Back.

³³ K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności w początki polskich badań wykopaliskowych w Egipcie w latach 1906–1914*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie”, R. 18: 1972, s. 93–148.

³⁴ W październiku 1907 r. Tadeusz Smoleński stanął na czele drugiej austro-węgierskiej ekspedycji wykopaliskowej, finansowanej przez Philippe’a Backa.

³⁵ El-Gamhud – miejscowość na lewym brzegu Nilu w pobliżu Szaruny.

³⁶ Ahmed Bej Kamal (1849–1923), pierwszy egiptolog pochodzenia tureckiego, kurator w Muzeum Egipskim w Kairze. Brał udział w wykopaliskach w El-Gamhud.

³⁷ Pustynia Libijska – północno-wschodnia część Sahary, rozciągająca się od wschodniej Libii, przez południowo-zachodni Egipt, do północno-zachodniego Sudanu.

³⁸ Średnie Państwo – okres w historii starożytnego Egiptu obejmujący panowanie XI i XII dynastii.

³⁹ XII dynastia – dynastia władców starożytnego Egiptu, panująca w latach 1976–1794 p.n.e.

⁴⁰ Asjut – miasto i port nad Nilem.

⁴¹ Oxyrhynchos (Oksyrynchos) – starożytne miasto.

⁴² Bernard Pyne Grenfell (1869–1926), angielski egiptolog i papirolog. Wraz z Arturem Surridgem Hunttem uczestniczył w wykopaliskach archeologicznych w Oksyrynchos i odkrył wiele starożytnych rękopisów znanych jako papirusy z Oksyrynchos.

⁴³ Arthur Surridge Hunt (1871–1934), angielski papirolog.

⁴⁴ El-Shaikh Fadl – wioska na prawym brzegu Nilu.

⁴⁵ Fajum – oaza na Pustyni Libijskiej.

6. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 17 II 1908, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 107v–108.

[k. 107v]

Kair

Fashn, p.r. (Egypcie).

17 lutego 1908⁴⁶

Łaskawy Panie Profesorze,

Przyjechawszy na parę dni z pustyni do Kairu, dowiedziałem się od pana Backa o nadejściu pisma z Muzeum Budapeszteńskiego, zawiadamiającego go, że dla naprawienia przykrej pomyłki, jaka zaszła przy wysyłce sarkofagu ofiarowanego Akademii Krakowskiej przez hr. Koziębrodzkiego, Muzeum Budapeszteńskie przesyła do Krakowa odnaleziony sarkofag⁴⁷. W ten sposób cała sprawa jest w porządku. Minister hr. Koziębrodzki upoważnił mnie do przedstawienia Panu Profesorowi, że listu do Prezesa Akademii Wie- [k. 108] -deńskiej profesora Suessa⁴⁸ z tej przyczyny nie był napisał, ponieważ wydawało mu się, że przedstawianie sprawy wykopaliskowej przez niego nieznanemu osobiście prof. Suessowi mogłoby wyglądać na chępliwość i chwalenie się. Minister zaś przypuszcza, że i tak prof. Suess inną drogą dobrze będzie poinformowany.

Kopania w Gamhudzie zakończyłem ze skromnymi owocami, ale spełniając życzenie profesora Maspero. Z kolei przeniosę się gdzie indziej, korzystając ze stosunków z tubylcami, dobrze znającymi teren. Oczekuję p[ana] Waszyńskiego, który – mam nadzieję – kilka tygodni raczej z mną na pustyni pracować.

Z głębokim poważaniem i wdzięcznością

Tadeusz Smoleński.

7. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 7 X 1908, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 109–109v.

[k. 109]

Imperial Hotel

Cairo, Egipt

7 października 1908

Łaskawy Panie Profesorze,

Jak zapewne wiadomo już Panu od prof. Zakrzewskiego, od paru miesięcy sprawuję czynności sekretarza kongresu archeologicznego, a raczej komitetu zajmującego się jego organizacją⁴⁹. Posadę przyjąłem i aby uczynić zadość życzeniu profesora Maspero, i ze względu na złączony dochód w kwocie 20 funtów egipskich miesięcznie, tj. 500 koron. Mam przez to zabezpieczony byt w Kairze i możliwość spokojnej pracy naukowej. Ministerstwo robót publicznych nadało mi posadę na czas od 15 lipca 1908 do 15 czerwca 1909, tj. do chwili przyjazdu do kraju.

⁴⁶ Na liście nadruk: National Hôtel Cairo-Egypt.

⁴⁷ Tadeusz Bolesta Koziębrodzki otrzymał od Philippe'a Backa sarkofag z polichromowaną mumią ze złożoną maską, który podarował Akademii Umiejętności. Sarkofag dotarł do Akademii Umiejętności na początku 1908 r. na skutek pomyłki, jaka zaszła przy wysyłce obiektu z Kairu i błędnym skierowaniu go do Muzeum Narodowego w Budapeszcie.

⁴⁸ Eduard Suess (1831–1914), austriacki geolog, w latach 1898–1911 prezes Akademii Wiedeńskiej.

⁴⁹ Tadeusz Smoleński przyjął zaproponowane przez Gastona Maspero stanowisko sekretarza komitetu organizacyjnego II Międzynarodowego Kongresu Archeologii Klasycznej, odbywającego się w Kairze od lipca 1908 r. do czerwca 1909 r. Obowiązki sekretarza pełnił od 15 lipca 1908 r. do 15 maja 1909 r.

Mając dochód zupełnie pokrywający moje wydatki, zastanawiałem się poważnie, czy wypada mi wobec tego starać się – jak lat poprzednich – o subwencje Akademii i Ministerstwa Oświaty. Poradziłem się listownie ministra Koziembrodzkiego, który w piśmie z Chlebowa⁵⁰, z dnia 5 sierpnia br. odpowiedział mi co następuje: „Co do skrupułów Pańskich co do subwencji to są mym zdaniem nieuzasadnio- [k. 109v] -ne, gdyż renumeracja jako sekretarza nie jest taką, by nie przydało się Panu trochę więcej, a potem subwencje są Panu dane, by pomóc Panu w studiach, które Pan teraz swobodniej odbywać może, mając jeszcze pomoc z innej strony. Niech Pan więc podaje o subwencję, a doniesie p[anu] Ulanowskiemu o przyjęciu sekretarstwa, czym się tylko cieszyć powinien, nadmienając, że renumeracja skończona, ale sposobność przysłużenia się ewentualnie naszym uczynom udział brać mającym i niejako certyfikat Panu przez Maspera tym dany *rerum bene gestarum*⁵¹ w studiach Pańskich zachęcił Pana do przyjęcia. Znajduję, że przeciwnie za to powinni Panu podwyższyć subwencję...”. Oto zdanie hr. Koziembrodzkiego; decydującym jest tu jednak głos Pański, do którego bezwzględnie muszę się stosować. Nie śmiem zajmować Panu Profesorowi czas i prosić o odpisywanie. Brat mój zjawi się u Łaskawego Pana i proszę jemu zdanie swoje w tej sprawie wyrazić. Z góry wiem, że będzie ono podyktowane przez tę samą ojcowską życzliwość, której tyle już doznałem dowodów.

Z głębokim poważaniem
Tadeusz Smoleński.

8. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 27 X 1908, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 111.

[k. 111]
Imperial Hotel
Cairo, Egipt
27 października 1908

Łaskawy Panie Profesorze,
Dziękuję serdecznie za tak szybką i życzliwą odpowiedź na list mój w sprawie subwencji, zwłaszcza zaś za obietnicę poparcia podania mojego w Ministerstwie Oświaty. Nie wiem, czy podanie to mam wnieść przez tutejszą agencję dyplomatyczną, czy też – jak dotychczas – przez Uniwersytet, chociaż doń już od lat paru nie należę. Prosiłem więc brata mojego o pouczenie się co do tego u Łaskawego Pana Profesora: jeśli podanie może iść przez Uniwersytet i jeśli prof. Krzyżanowski – jak lat poprzednich – raczy sprawę przeprowadzić, brat mój na prośbę moją wygotuje na miejscu w Krakowie odpowiednie podanie; jeśli zaś rzecz ma iść drogą dyplomatyczną, brat – ze względu na konieczność pośpiechu – telegraficznie mnie o tym uwiadomi. Z całego serca dziękuję Panu za chęć trudzenia się moją sprawą i polecając się nadal tej życzliwości, pozostaję z głębokim poważaniem i szczerą wdzięcznością

Tadeusz Smoleński.

9. Tadeusz Smoleński do Bolesława Ulanowskiego 17 V 1909, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 113v–114.

[k. 113v]
17 maja 1909⁵²

⁵⁰ Chlebow (Hlibów) – wieś w obwodzie tarnopolskim Ukrainy.

⁵¹ *Rerum bene gestarum* (łac.) – wydarzeń dobrze minionych.

⁵² Na liście nadruk: National Hôtel Cairo-Egypt.

Łaskawy Panie Profesorze.

Proszę mi wybaczyć, że dotychczas nie podziękowałem za zaszczyt polecenia mi przedstawicielstwa Akademii na Kongresie. Przykro powiedzieć, że byłem jedynym Polakiem, reprezentującym polskie ciało naukowe. Nie zaniedbam za przyjazdem moim do kraju złożyć w Akademii dokumenty odnoszące się do Kongresu i medal pamiątkowy⁵³. Przyjadę dopiero w lipcu, bo potrzebny tu jestem profesorowi Maspero do układania sprawozdań, które będą wydane. W listopadzie obejmuję nowe zajęcie w Muzeum: porządkowanie archiwów, co da mi chleb codzienny na 2–3 lat.

Otrzymałem 800 koron z Ministerstwa: wiem, że stało się to głównie dzięki poparciu mnie przez Pana Profesora w Wiedniu, serdecznie też jestem wdzięczny.

Pisałem do p[ana] prof. Czubka⁵⁴, że p. Konstanty Buszczyński⁵⁵ z Górki Narodowej pod Krakowem gotów jest darować zbiorom Akademii korespondencję swego ojca Stefana (publicysty)⁵⁶, w której jest wiele listów J[ózefa] I[gnacego] Kraszewskiego⁵⁷, Agatona Gillera⁵⁸, Władę- [k. 114] -sława hr. Platara⁵⁹ i innych wybitnych ludzi. Prawdopodobnie p[an] Buszczyński jest już w Krakowie po powrocie z Egiptu i mam nadzieję, że cała sprawa pomyślnie zostanie zakończona⁶⁰.

W końcu prośba o odpowiedź na następującą wątpliwość: czy obowiązany jestem przesłać Akademii szersze sprawozdanie z Kongresu? Pytam o to, bo przygotowałem artykuł sprawozdawczy o pracach Kongresu dla „Eosu”⁶¹, gdyby jednak łaskawy Pan uważał, że winienem jest raczej złożyć urzędowy raport Akademii, zmienię zamiar.

Pozostaję z prawdziwym poważaniem i szczerą wdzięcznością

Tadeusz Smoleński

au Musée Egyptien⁶², Caire (Egypte).

LISTY STEFANA WASZYŃSKIEGO DO BOLESŁAWA ULANOWSKIEGO

1. Stefan Waszyński do Bolesława Ulanowskiego 16 III 1907, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 369–370v.

[k. 369]

Londyn

16 marca 1907

⁵³ W zespole akt Akademii Umiejętności przechowywanym w Archiwum Nauki PAN i PAU nie ma dokumentów dotyczących kongresu ani medalu pamiątkowego.

⁵⁴ Jan Czubek (1849–1932), filolog klasyczny, literaturoznawca. Od 1901 r. członek korespondent, a od 1918 r. członek czynny Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności. Opracował *Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie*, Kraków 1906.

⁵⁵ Konstanty Buszczyński (1856–1921), ziemianin, hodowca nasion buraka cukrowego.

⁵⁶ Stefan Buszczyński (1821–1892), publicysta, uczestnik powstania styczniowego.

⁵⁷ Józef Ignacy Kraszewski (1812–1887), pisarz, publicysta, działacz społeczny i polityczny.

⁵⁸ Agaton Giller (1831–1887), działacz niepodległościowy.

⁵⁹ Władysław Plater (1808–1889), założyciel Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu.

⁶⁰ Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. rkps 2064, t. 1–4 (Korespondencja Stefana Buszczyńskiego); *Katalog rękopisów Biblioteki PAN w Krakowie. Sygnatury 1811–2148*, oprac. Z. Jabłoński, A. Preissner, Wrocław 1962.

⁶¹ „Eos” – czasopismo z dziedziny filologii klasycznej ukazujące się od 1894 r. Sprawozdanie Tadeusza Smoleńskiego nie ukazało się w „Eosie”. Nie znajduje się także w zespole akt Akademii Umiejętności przechowywanych w Archiwum Nauki PAN i PAU.

⁶² Au Musée Egyptien (fr.) – w Muzeum Egipskim.

Wielce Łaskawy i Szanowny Panie,

Wczoraj wypłacono mi w banku drugą ratę stypendium⁶³, o czym Panu Profesorowi uprzejmie donoszę, dziękując zarazem za wydanie odnośnego polecenia.

Nawiązując zaś do rozmowy, jaką z Panem Profesorem miałem w Akademii przed wyjazdem mym z Krakowa, chciałbym Mu przedstawić plany swe na rok przyszły. Otóż, chociażbym był przez cały czas nic więcej nie robił, ale z zupełną wyłącznością pracował li tylko nad drugim tomem swej „Dzierżawy ziemi”⁶⁴ i tak nie byłbym jej w prze- [k. 369v] -ciągu roku skończył. A to bądź co bądź niemożliwe i wprost przygnębiające siedzieć myślą wciąż w jednej dziedzinie. Anglia dała i daje mi dużo świeżej podniety, nie jedna myśl i nie jeden pogląd tu wzniecony wejdzie i w te prace moje, nad którymi obecnie siedzę, ale tym samym wykończenie ich nieco się opóźnia. Mam więc plan taki: skończywszy swą rozprawę, którą chciałbym w „Rocznikach Akademii” drukować, jeszcze tutaj w Londynie, przenieść się w maju do Oxfordu, dokąd mnie między innymi i znajomość z Vinogradovem⁶⁵, następcą sir Henry Maine’a⁶⁶ nęci. W czerwcu podać się o stypendium na rok drugi; przez czerwiec i lipiec pracować w Oxfordzie; [k. 370] po dwóch lub trzech tygodniach wakacji, spędzonych może w Szkocji, wrócić do Lipska z końcem sierpnia, bo tam bądź co bądź nad tematem swym najszybciej pracować mogę, i wpadłszy do Krakowa w październiku na dni kilka, zostać w Lipsku do Nowego Roku 1908, a w styczniu tegoż roku jechać w świat via Rzym, Egipt do Grecji. W październiku zaś 1908 wrócić do Krakowa i rozpocząć na dobre wykłady. W każdym razie więc mam zamiar na przyszły rok wnieść znowu podanie do Akademii o udzielenie mi stypendium. O wynotowaniu literatury prawniczej, w myśl tego, co mi Pan Profesor mówił, nie zapominam tutaj, a tym bardziej będę o tym pamiętał w Oxfordzie.

[k. 370v]

Racz przyjąć Wielce Szanowny Panie, wyrazy głębokiego szacunku i poważania, z jakimi pozostaje Jego oddany sługa

Stefan Waszyński.

34 Upper Bedford Place

Russel Square

London W. C.⁶⁷

2. Stefan Waszyński do Bolesława Ulanowskiego 16 XI 1907, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 371.

[k. 371]

Chociebuż⁶⁸

16 listopada 1907

⁶³ W latach 1906–1907 Stefan Waszyński był stypendystą Akademii Umiejętności z fundacji Wiktora Osławskiego. Prowadził badania naukowe w Niemczech, Francji, Anglii, Włoszech i Egipcie.

⁶⁴ Efektem studiów Stefana Waszyńskiego nad papyrusami było dzieło pt. *Die Bodenpacht agrargeschichtliche Papyrusstudien*. Bd. 1: *Die Privatpacht*, Leipzig–Berlin 1905. Planowane było wydanie drugiego tomu pracy (Bd. 2: *Die öffentlichen pachtvechaltisse*). Tom nie ukazał się z powodu śmierci autora.

⁶⁵ Pavel Gavrilovich Vinogradov (Paul Vinogradoff) (1854–1925), rosyjski mediewista i prawnik.

⁶⁶ Henry Sumner Maine (1822–1888), brytyjski prawnik i historyk prawa.

⁶⁷ London W.C. (ang.) – kod pocztowy w Londynie, tłum. West Central London – zachodni Londyn.

⁶⁸ Chociebuż (niem. Cottbus) – miasto we wschodnich Niemczech.

Wielce Szanowny Panie,

Z Krakowa wyjechałem w środę rano, dzień jeden spędziłem w Poznaniu, drugi na Kujawach nad Gopłem, a teraz na stacji w Chociebużu czekam na pociąg, który mnie wieczorem do Lipska dowiezie.

Piszę o to z prośbą, aby Pan Profesor raczył – skoro prace Schorra⁶⁹ i Taubenschlaga⁷⁰ spod tłoczni wyjdą – raczył spowodować ich natychmiastowe nadesłanie mi pod adresem Leipzig – Lampestr.⁷¹ 7. Mianowicie ze Schorra chciałbym dla własnej swej pracy skorzystać.

Z głębokim szacunkiem i poważaniem oddany sługa

Stefan Waszyński.

3. Stefan Waszyński do Bolesława Ulanowskiego 24 XI 1907, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 372–372v.

[k. 372]

Lipsk

Lampestr. 7 I

24 listopada 1907

Wielce Szanowny Panie,

Odbieram właśnie wezwanie do współpracownictwa w nowo powstającym lwowskim „Ateneum Polskim”⁷² w szczególności wezwanie, by im do I^{so} nru cokolwiek przysłać. Na razie nic osobnego nie mam, nie mogę też myśleć o tym, by coś w tych dniach osobno dla nich pisać; ośmielałem się przeto zapytać Pana Profesora, czy zgadzałoby się to z zasadami, jakimi się kieruje Akademia, gdybym kilka kart wstępu do owej obszerniejszej pracy o „Dzierżawie i najmie”⁷³, wstępu ogólniejszej treści o żywotności studium nad [k. 372v] starożytnym światem, posłał do owego Ateneum. Miałbym oczywiście nadmienić, że jest to wstęp do rozprawy takiej a takiej, która w całości ukaże się w wydawnictwach Akademii.

Gdyby mi Pan Profesor co do tego zechciał dać – choćby za pośrednictwem pana Rydla – odwrotnie odpowiedź, bardzo byłbym Mu wdzięczny.

Z wysokim szacunkiem i poważaniem oddany sługa

Stefan Waszyński.

P.S. Prac Schorra i Taubenschlaga dotychczas nie odebrałem.

---

⁶⁹ Mojżesz Schorr (1874–1941), historyk, orientalista, znawca prawa babilońskiego. Mowa tu o: M. Schorr, *Kodeks Hammurabiego a ówczesna praktyka prawna*, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. 25, 1907, s. 223–253.

⁷⁰ Rafał Taubenschlag (1881–1958), prawnik i papirolog. J. Sondel, *Rafał Taubenschlag (1881–1958)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, op. cit., s. 297–304. Mowa tu o: R. Taubenschlag, *Organizacja sądowa Egiptu w epoce rzymskiej i bizantyjskiej. Przyczynek do rzymskiego prawa prowincjonalnego*, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie”, t. 25, 1907, s. 254–334.

⁷¹ Lampestraße – ulica na południowych przedmieściach Lipska.

⁷² Czasopismo społeczno-kulturalne wydawane we Lwowie od 1908 r.

⁷³ Zob. przypis 85.

4. Stefan Waszyński do Bolesława Ulanowskiego 22 XII 1907, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 374–375v.

[k. 374]

Lipsk

Lampestr. 7 I

22 grudnia 1907

Wielce Szanowny Panie,

Dziękuję Panu Profesorowi bardzo za tak troskliwe zrewidowanie pracy mej pod względem stylistycznym, za tyle trudu, jaki sobie zadał; co prawda przyznaję, że wiadomość ta zaskoczyła mnie i zasmuciła po prostu. Kiedyś, przed kilku laty, Kallenbach⁷⁴ w recenzji w „Kwartalniku historycznym” o moim Mickiewicz⁷⁵ napisał, że zapowiada się we mnie „doskonały pisarz” (sic!) i ja w tym miłym złudzeniu żyłem do dzisiaj, aż tu wczorajszy list Pana Profesora pozbawił mnie tego złudzenia. Ale trudno, od lat kilku przy pracach swych czytam i myślę w różnych innych językach, niestety najrzadziej [k. 374v] w polskim, więc pod wpływem tych obcych języków zacieiera się delikatne czucie w swoim własnym. Tym troskliwiej będę więc teraz uważał przy tej pracy, którą niebawem skończę. Niestety do dzisiaj nie skończyłem jej jeszcze. W ostatnich tygodniach mianowicie przez czas obrad w sejmie pruskim i niemieckim parlamencie pracowało mi się bardzo źle i wena zgasła mi zupełnie; potem zaziębiłem się mocno, a teraz w ostatnich trzech dniach napisałem drobnotkę do „Eos”⁷⁶ do księgi pamiątkowej dla prof. K[azimierza] Morawskiego⁷⁷, bo prof. Witkowski⁷⁸ specjalnie po to do mnie pisał. Pojutrze wyjadę na święta do domu, a spędzisz tam tydzień świąteczny do Lipska już nie wracam, ale żeby jedno niemieckie obeznanie choć zmienić na drugie, zatrzymam [k. 375] się najpierw ze 2 tygodnie w Berlinie i tam skończywszy przeciwie tę pracę, pojedę wprost do Rzymu, nie zatrzymując się już we Florencji, jak pierwotnie zamierzałem. Jutro, jeszcze stąd napiszę do Smoleńskiego (choć on nie odpowiedział mi dotąd na mój list z Oxforda jeszcze pisany) i porozumiem się z nim co do spotkania się w Egipcie; chciałbym najpóźniej być tam w początkach lutego.

Dziękuję Panu Profesorowi również za zlecenie wysłania mi prac Schorra i Taubenschlaga. Schorr przydał mi się do mojej własnej; Taub[enschlaga] zaś pracy nie miałem dotąd – od 1/2 tygodnia je mam – czasu poddać dokładniejszej rewizji, ale wrażenie, jakie przy pobieżnym czytaniu odniosłem, jest zupełnie nieszczególne; mówię to jednakże z wszelkim zastrzeżeniem, dotychczas nie poczuwam się do obowiązku wypracowania dla Wydziału prawniczego⁷⁹ [k. 375v] referatu, bo Wydział go z tej pracy nie żądał, więc i ja nie mogę się narzucać. W każdym jednak razie, czy Wydział zażąda czy nie, ja pracę tę przejrzę i skontroluję i jeżeli będzie potrzeba znacznych sprostowań, wypracuję referat i oddam go Akademii do użytku⁸⁰.

⁷⁴ Józef Kallenbach (1861–1929), historyk literatury polskiej. Od 1892 r. członek korespondent, a od 1905 r. członek czynny krajowy Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności.

⁷⁵ S. Waszyński, *Adam Mickiewicz i jego historiozoficzne i społeczne poglądy*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, t. 27, 1901, z. 1, s. 5–96, rec. Józef Kallenbach w: „Kwartalnik Historyczny”, R. 15: 1901, s. 87–90.

⁷⁶ S. Waszyński, *Pap. Londiniensis 1166*, „Eos. Czasopismo Filologiczne”, t. 13, 1907, z. 2, s. 150–160.

⁷⁷ Kazimierz Morawski (1852–1925), filolog klasyczny, historyk.

⁷⁸ Stanisław Witkowski (1866–1950), filolog klasyczny. Redaktor „Eos” w latach 1902–1909.

⁷⁹ Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego.

⁸⁰ Na temat polemiki Stefana Waszyńskiego z Rafałem Taubenschlagiem w sprawie sądów kapłanów egipskich (laokrytów) zob. S. Waszyński, *Sądy Laokrytów*, „Przegląd Prawa i Administracji”, R. 32: 1907, s. 984–1004; *idem*, *Sądy Laokrytów (Druga moja i ostatnia krytyka wywodów dra R. Taubenschlaga)*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”, R. 9: 1908, z. 1–2, s. 259–271; P.M. Żukow-

Proszę Pana Profesora przyjąć ode mnie odbitkę „Laokrytów” po niemiecku; w świat wyjdą mi dopiero pewno na jesień 1908, ale już teraz ich zestawiono i dostałem takich odbitek przed czasem 5. Miałem tę satysfakcję, że Wilcken⁸¹, który wszystkiego, co się w Archiwum jego drukuje, korekty czyta, winał mi tej rozprawki: „um so schöner dass Sich mit so wenig material ein so sicheres nach uberzen, gendes Resultat gensomnen haben”⁸².

W końcu zasylam Panu Profesorowi życzenia świąt wesołych i swobodnych, prosząc, by się zechciał oświadczyć także i Czcigodnej Swej Matce⁸³ i z wyrazami wysokiego szacunku i poważania oddając się Jego życzliwej pamięci oddany sługa

Stefan Waszyński.

Poznań

Wiedeńska 6.

[dopisek]

Myślałem, że przed świętami będę mógł przesłać Panu Prof[esorowi] także odbitkę „Laokrytów” ze lwowskiego „Przeglądu”⁸⁴, ale odbitek tych odtąd nie mam, nie wiem nawet na pewno, czy zczyt ten „Przeglądu” już wyszedł.

5. Stefan Waszyński do Bolesława Ulanowskiego 20 II 1908, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 376–377v.

[k. 376]

Rzym

20 lutego 1908

Wielce Szanowny Panie Profesorze,

Ostatecznie wysyłam przecież choć część pracy, z którą od tak dawna z miejsca na miejscu jeżdżę; choć na razie tylko część tej części, którą teraz drukować zamierzam⁸⁵. Część drugą, obejmującą Zachód, muszę odłożyć na później, *ad feliciora tempora*⁸⁶, mimo to, że materiał mam do niej już zebrany; ale to niezmiernie trudno jednocześnie jeździć, zbierać nowe wrażenia, podniecać nimi fantazją – a przy tym skupiać myśl do monograficznej pracy. W każdym razie,

---

ski, *Starania Rafała Taubenschlaga o uzyskanie veniam legendi na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1907–1913*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 67, 2015, z. 2, s. 146–149; K. Szczygielski, *Prawa antyczne w piśmiennictwie polskim w latach 1900–1945*, Białystok 2020, s. 62.

⁸¹ Ulrich Wilcken (1862–1944), niemiecki historyk i papirolog.

⁸² „Um so schöner dass Sich mit so wenig material ein so sicheres nach uberzen, gendes Resultat gensomnen haben” (niem.) – To miłe, że przy tak małej ilości materiału udało nam się osiągnąć tak bezpieczny i zadowalający efekt.

⁸³ Aleksandra z Borkowskich Ulanowska (1840–1912), żona Józefa, lekarza, matka Bolesława i Kazimierza (1865–1892). Organizatorka kwesty publicznej na odnowienie Zamku Królewskiego na Wawelu. A. Petrus, *Fundusz centowy Aleksandry z Borkowskich Ulanowskiej na odnowienie Zamku Królewskiego na Wawelu (1894–1939)*, „Studia Waweliana”, t. 3, 1994, s. 109–122.

⁸⁴ „Przegląd Prawa i Administracji” – czasopismo prawnicze wydawane we Lwowie w latach 1876–1939. S. Waszyński, *Sądy Laokrytów*, op. cit.

⁸⁵ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 129/1908 (Sprawozdanie Stefana Waszyńskiego z dnia 20 II 1908 r. dla Akademii Umiejętności, rkps, b.p.). Wraz ze sprawozdaniem Waszyński przesłał pracę „Dzierżawa i najem”, która została wydana drukiem w 1910 r. S. Waszyński, *Dzierżawa i najem u społeczeństw starożytnych. Studia do dziejów kultury i prawa. Część pierwsza: Wschód*, „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, seria II, t. 28, 1910, s. 205–240

⁸⁶ *Ad feliciora tempora* (łac.) – do szczęśliwszych czasów.

jednakże z Egiptu wyślę ciąg dalszy, będący zakończeniem niniejszej części, stanowiącej dla siebie odrębną całość pt. „Wschód” [k. 376v] nie wiem, czy i z tych względów i ze względów na treść nie byłoby lepiej drukować to w „Rozprawach Akademii”, a nie w osobnej książce, jaką Pan Profesor projektował; mnie to pierwsze jako bardziej teraz się podoba, ale decyzję pozostawiam Panu Profesorowi, a proszę Go jedynie o wiadomość, czy – jeżeli rzecz ta ma się ukazać w osobnej książce – powinienem także nadesłać krótkie jej streszczenie.

Jutro, jak i w sprawozdaniu nadmieniam, wyjeżdżam z Rzymu – w którym i tak byłem za krótko, żegnam go w nadziei, że będę doń częściej wracał – jadę najpierw do Neapolu na tydzień, a 28^{go} bm. wsiałszy na statek wysiądę 2^{go} / III w Aleksandrii. [k. 377]

Pisał mi Smoleński, że co najmniej jeszcze marzec cały kopać zamierza, więc i na czas przyjadę, żeby się temu rzemiosłu przyjrzeć. Od p[ana] Rydla wiem, że Pan Profesor był łaskaw pisząc do p[ana] Koziembrodzkiego polecić mnie jego względem, więc bardzo serdecznie Panu Profesorowi za pamięć o mnie dziękuję i nie omieszkam z życzliwości Jego skorzystać, zgłaszając się do p[ana] Koziembr[odzkiego]. W Aleksandrii nie zatrzymam się pewno dłużej nad dwa lub trzy dni i pewno 5^{go} marca będę już w Kairze. Miło by mi było, gdybym około 10^{go} marca mógł odebrać tam już drugą ratę stypendium, żeby się móc w Egipcie swobodnie poruszać, tym bardziej że Smoleński pisał mi o konieczności kupienia jakiegoś namiotu, niezbędnego w pustyni, który ma być [k. 377v] dosyć drogi (nie mniej jak 10)⁸⁷. Więc choć tymczasem jeszcze swobodnie w najbliższą swoją przyszłość spoglądam, miło mi będzie zapewnić ją sobie nadal w najpierwszych dniach po przyjeździe do Egiptu. W pustyni mam zamiar spędzić nie więcej jak dwa do trzech tygodni, a potem przejechawszy Egipt wzdłuż wrócić do Kairo, zwiedzać Muzeum i wyzyskać dla pracy swej tamtejszy francuski instytut.

W nadziei, że list mój niniejszy zasta Wielce Szanownego Pana Profesora przy dobrym zdrowiu, zasyłam Mu wyrazy głębokiego szacunku i poważania i pamięci Jego życzliwej się oddaję
Stefan Waszyński.

Kairo – poste restante.

6. Stefan Waszyński do Bolesława Ulanowskiego 14 III 1908, sygn. Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, rkps 2402, t. 3, k. 378–379v.

[k. 378]

Kairo – poste restante

14 marca 1908

Wielce Szanowny Panie,

Nazajutrz po przyjeździe do Kairo, to zn[aczy] dnia 5^{go} marca odebrałem z poczty Pański list, bardzo serdecznie zań dziękuję. Pieniądze natomiast dziś dopiero odebrałem, bo za pierwszej swej u ministra bytności nie zastałem go, po czym minister był na mnie łaskaw, ale również mnie nie zastał, i tak się zwlokło do dzisiaj, co jednakże żadnych dla mnie niemiłych następstw nie miało.

P[ana] Smoleńskiego zastałem w Kairze; jest tu i teraz, przerwawszy kopania przed moim do Egiptu przyjazdem; z tego, co mi mówił Maspero i hr. Koziembrodzki, [k. 378v] sędzę, że kopania te wznowią się niebawem, tylko w innym miejscu; p[an] Smoleński zaś co dnia mówi inaczej, więc ja się tymczasem na niego ani na kopania oglądać nie będę i w poniedziałek lub wtorek mam zamiar wyjechać na zwiedzanie Górne do Egiptu i do Fajumy, z końcem marca zaś wrócić do Kairo i w kwietniu pracować tu nad ukończeniem owej pracy; gdyby tymczasem p[an] Smoleński wziął się znów do kopania, będę mógł go stąd na dni kilka odwiedzić.

⁸⁷ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 41/1908 (Pismo Tadeusza Smoleńskiego z dnia 4 I 1908 r. do Bolesława Ulanowskiego, rkps, b.p.).

Rozejrzawszy się dni poprzednich po Kairze i bliższych jego okolicach, zrobiłem wczoraj całodzienną wycieczkę [k. 379] do piramid od Sakkary⁸⁸ aż do Gize⁸⁹; jestem wciąż jeszcze pod wielkim wrażeniem, jakie mi dały piramidy, niemniej także i krajobrazy tutejsze sielskie o dziwnym jakimś smutnym, może biblijnym uroku; dla mnie niezwykle też imponujące przyglądać się tutejszej uprawie ziemi, zupełnie te same sposoby, które znam z tekstów, a i ludzie w twarzach zachowali te same typy, które się ogląda na płaskorzeźbach w grobach Sakkary. Ten wczorajszy dzień z wycieczką do piramid i ów, który spędziłem w Pompei, to najpiękniejsze dni z dotychczasowej podróży. Dalsza droga zaś poprowadzi mnie stąd już do Włoch z powrotem, [k. 379v] ale via Jeruzalem, Cypr i Kretę do Aten, gdzie chciałbym stanąć w połowie maja; do kraju zaś mam zamiar wrócić w końcu sierpnia na wrzesień; pewno już Pan Profesor słyszał, że wątpliwa, czy wrócę do Krakowa, czy też wypadnie mi do Lwowa się przenieść. Wobec tych okoliczności, wśród których Lwów mnie zapytywał, nie mogłem dać innej odpowiedzi nad tę, którą dałem, choć nie ukrywam wcale, że w danym razie nie bez żalu będę żegnał Kraków.

Racz przyjąć Wielce Szanowny Panie wyrazy wysokiego szacunku i poważania, z jakimi pozostaje i zawsze pozostawać będzie Twój oddany i wdzięczny sługa
Stefan Waszyński.

BERNADETA WILK

LETTERS FROM TADEUSZ SMOLEŃSKI AND STEFAN WASZYŃSKI
TO BOLESŁAW ULANOWSKI FROM THE COLLECTION
OF THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE PAAS AND THE PAS IN CRACOW

Key words: Tadeusz Smoleński, Stefan Waszyński, Bolesław Ulanowski, historian, Egyptologist, papyrologist, ancient history, Academy of Art and Sciences, subsidy, scholarship

SUMMARY

The subject of this article is documentary editing of the correspondence of two young ancient history researchers – Tadeusz Smoleński (1884–1909), a historian and Egyptologist, and Stefan Waszyński (1872–1908), a historian and papyrologist, to Bolesław Ulanowski (1860–1919), the Secretary General of the Academy of Art and Sciences, who directed the scholarship programme of the Academy and who kept cordial relationship with the scholars. While studying archaeology and Egyptian philology in Cairo, Tadeusz Smoleński in the years 1905–1908 received from the Academy's board a scholarship from Malwina Jankowska's legacy in the amount of 600 Austrian Kronen per year. Stefan Waszyński, the private docent of the ancient history at the Jagellonian University, conducted research on the judiciary as well as leasing and renting in antiquity. In the years 1906–1908 was the scholar of the Wiktor Osławski Foundation and went on a study trip to Germany, France, England, Italy and Egypt. The original versions of the letters are stored in the Special Collections of the Scientific Library of the PAAS and the PAS in Cracow, manuscript ref. no. 2402, vol. 3.

⁸⁸ Sakkara – miejscowość położona na południe od Kairu i na zachód od Memfis, znajduje się w niej piramida Dżesera.

⁸⁹ Giza – miasto na zachodnim brzegu Nilu, znajdują się w niej piramidy Cheopsa, Chefrena i Mykerinosa.